

Sümposium kasvatuse ja hariduse mõistete teemal

Toimumisaeg 3. dets. TLÜ M-majas ruumis 213

Kohal olid: Airi Liimets, Marika Veisson, Maria Erss, Riin Seema, Toomas Kiho, Tõnis Lukas, Helin Puksand, Mari Kadakas, Imbi Henno, Kärt Summatavet, Ly Seppel, Maarja Vaino, Kristi Mets, Rain Mikser, Märt Treier, Raivo Juurak, Merilin Metsvahi, Rein Einasto, Jako Kull, Pille Lill, Aivar Haller, Margit Sellik, Haldja Käärik, Inger Kraav, Daisy Järva, Heie Treier

Tiiu Kuurme: Miks siia kokku oleme tulnud? Kasvatuse mõiste on hakanud taanduma nii ametlikust kui avalikust keelest. Ainete hulk kahaneb kõrgkoolides, varasem enesestmõistetav teadmine asendub peamiselt oskusteabega. Kuidas tajuvad siia kokkutulnud neid mõisteid enese jaoks, kuidas need mõisted kultuuris elavad ja kui tähtsad nad kultuuris on? *Education*-mõiste ei ole otse tõlgitav *hariduse* mõisteks, tema piirid on avaramad. Kas on meil tegeldud mõisteajalooga? Soomlaste *sivistys* ei sisalda administratiivseid mõisteid ega süsteemi-mõisteid, järelikult pole seegi kattuv meie hariduse-mõistega, milles on süsteemi-mõisted domineerima hakanud. See, mis inglaster on olemas, seda enam eestlaste vastava *hariduse* mõiste all ei ole. Soomes: kasvatus teeb hariduse võimalikuks. Need mõisted olid olemas enne, kui olid olemas vastavad teadused. Inimene saab täna institutsiooni omaks, ta pole enam vaadeldav inimesena selle avaras mõõtmes. Bildung on koos Marju Lepajõega ära läinud.

Airi Liimets: mida mõisted tähistavad, mis on nende sisu? Paideia - inimese kujunemine ja kujundamine. Kasvatuse ja hariduse mõistete päritolu ulatub tagasi antiik-Kreekasse. Platon on öelnud, et on mõttetu vaielda mõistete ja nimetamiste üle (mõisted on kui staatilised surnud mõtted), vaid tuleb vaadelda, mida need mõisted tähistavad, mis on nende sisu. Mida rikkam mõiste sisult, seda keskem ta teatud kultuuris on. Kasvatuse ja hariduse lugu peitub *paideias*. *Paideia* tähendas vanakreeka keeles inimese kujunemist ja kujundamist. Tänapäevased kasvatus ja haridus fenomenidena kuulusid mõlemad *paideia* alla ning kuulusid kokku. Seda saab mõista vaid *paideia* alamõistete sisusid mõistes. Alamõisted: Arete – vored, inimese pöördumine ideaali poole. Headus ja seotud ka eeskujudega. Techne – tähendus ühelt poolt kunst, teisalt oskused. Pysis – looduspärane loomupärasus. Kalokagathia - hea ja kaunis sünteesis, mis peaksid olema kujunevas inimeses sisemiselt ja tasakaaluliselt olemas. Kokku tähistab *paideia* koondmõistena antud kultuuris olevat eluvormi, mis iseloomustab inimese teekonda kultuuris, ehk kuidas parimal viisil kujundada oma hinge ja keha kooskõlas kosmose ja niinimetatud Ühega (kõiksusega, ka jumalikuga). Kogu inimese kujunemise eesmärk on leida ühendus enesest laiemate kultuuriliste kontekstidega, niinimetatud Ühega ehk universumiga. Kasvatatud inimene on see, kelle enese sisemusest tuleb teadmine ja refleksioon sellest, mis on hea, mis on kaunis. Inimene on keskne ja ülim. *Paideia* sisse kuuluvad ka sellised fenomenid, mis osutavad tänapäevasele haridusega seotud fenomenidele ehk kuidas sellist kõiksusega ühenduses olevat inimest luua, milliseid konkreetseid oskusi selleks on vaja. Nt täpselt on ette kirjutatud, milliseid ringmänge tohib mängida, mis vanuses midagi teha sobib ja tohib. Muusikal on väga oluline koht. Nimelt on öeldud: kasvatamatu inimene on see, kes ei soovi õppida muusikat. Muusika on rütmilisus. Muusika peab aitama viia inimese ühendusse kõiksuse rütmidega. *Paideia* tähendas eluvormi, nt ka seadusandlus kuulus siia. Seadusi kanti ka ette lauldes, et anda elule ja seaduste täitmisele teatud kindel rütm. Meilgi oli laulev poliitik Tõnu Tepandi.

Tänapäeva vaatepunktist: mida enam ka vanakreeka mõte politiseerus, sofistide liikumise ajal nt, hakkas kogu teadvuse ja inimese kaunidusega seonduva kõrval üha enam esile kerkima

pragmaatiliste oskuste külg. Mida pragmaatilisemaks ja politiseeritumaks ühiskond muutub, seda tugevamaks ja kriiskavamaks muutub muusika - see on mingi seaduspärasus. Erinevalt antiigist on tänapäeva kasvatusteaduses põhirõhk oskustel, tehnel, uuritakse eelkõige õpetajat, mitte õpilast. Antiigis usuti, et valdkond ise õpetab, et seal peituvad sellised jõud, mis motiveerivad inimest tegevusse. Õpetaja oli ülearune, ta tuli mängu, kui inimene ei suutnud sisus leida motiveerivat alget. Tänapäeval on aga peamiseks uuritavaks stereotüüpseks teemaks õpetaja professionaliseerumine. Antiigis oli see kõige kõrvalisem ja tühisem. Poliitika peaks järgima teadust, mitte vastupidi, praegu on teadus poliitika sabarakk. Üks ja teine strateegia ja elukestav õpe, pealiskaudsed tekstid - teadusel aga on omad arengu seaduspärasused, teadus ütleb, mis on homme oluline, seda ei saa öelda poliitika. Antiik-Kreekas lähtealuseks oli kogu kultuur, et inimene saaks terviklikuks ja harmooniliseks, mitte polnud niivõrd tähtsustatud omaette konkreetseid oskused. Need pidid olema allutatud inimese kui terviku kujunemise teenistusse.

Maria Erss: tahaks tutvustada raamatut, mida hiljuti lugesin saksa keeles. Kasvatusteaduse ja hariduse vastuolu – need on hakanud käima erinevat jalga. Kõigepealt määratletakse, mis see kasvatusteadus on. See ongi hägusalt avatav valdkond, ei ole konkreetseid piire kasvatusteaduse ja psühholoogiliste ning sotsioloogiliste teooriate vahel. Üks autor väidab, et kasvatusteadus ei eristu teistest niivõrd oma sisu poolest, kui et tegevust on institutsionaliseeritud teaduse vormiga, kui avati esimesed professorid. Mida ta lähemalt sisaldab, võrreldes mõistega haridusteadus, mis kogub populaarsust, on tegelikult tegu paradigmade erinevusega. Kasvatusteadusega seonduv on ajalooline paradigma, saksa kontekstis on oluline vaimuteadus, *Bildungi*, haridusteooriate, filosoofilise hõnguga kasvatusteadus. See oli interpretatiivne paradigma, kvalitatiivsed kasvatusteaduslikud uuringud, sinna liidetakse professiooniuringud, võrdlev paradigma. On küsitud, mis kasu on kasvatusteadusest õpetajale; seda on püütud uurida empiiriliselt, on siiski leitud, et õpetajad, kes neid asju teavad, on oma töös edukamad. Üldiselt on hämar, kuidas neid mõisteid kasutatakse. On ka väidetud, et kasvatusteadus on haridusteaduse üks distsipliin, kuhu kuuluvad psühholoogiad jms. Meil ei ole enam teaduste monopole. Erinevad distsipliinid saavad kokku. Mõisted: kasvatus, haridus, sotsialiseerumine - millega viimane seondub? Dewey: sotsialiseerimise mõte on teha inimesi rohkem ühetaoliseks, aga *educationi* mõiste on teha inimesi erinevaks, soosida individuaalsust. Minu jaoks oli silmi avav, et see, mis toimub meie mõistetega, et sama toimub ka saksa kontekstis, ainult et seal ei ole kasvatus kuhugi kadunud. Õpetajahariduses näeb siiski poliitilist survet esindada haridusteadust.

Marika Veisson loeb ette teksti ingliskeelsest haridusentsüklopeediast White, J. (2012), *Education. The Routledge International Encyclopedia of Education* Eds. Gary McCulloch and David Crook, Education, (pp. 195-197.) kus seatakse laieme tähendusega mõisteks kasvatus (*upbringing*) ja haridus (*education*) kitsama tähendusega mõisteks. Haridus on selle definitsiooni järgi institutsionaalne õppimine ja õpetamine koolis ja kolledžis. Sama on välja toodud Eesti esimese haridusminister ja Tartu ülikooli kuraator Peeter Põld oma raamatus. Kasvatus on P. Põllu järgi „teadlik sihipärane tegevus, mis vanema põlvkonna poolt ette võetakse, et viia arenemisele kasvava põlvkonna kehalisi ja vaimlisi jõude nende väärtuste alalhoidmiseks ja täiendamise sihis, milles peitub üksiku ja kogu inimkonna elu-eesmärk“. Just väärtuste, hoiakute kujunemist pidas ta kasvatuses oluliseks.

„Kavakindlat mõjuavaldamist kultuuri edasiandmise mõttes nimetatakse kasvatuseks. Haridus aga on kasvatus läbi omandatud kultuur“ (Põld, P. 2006. Lastest tuntakse meid, 2006, 25. Ilmamaa). Mõistet *kasvatav õpetus* rõhutasid nii P. Põld kui ka J. Käis.

Hilda Taba arvates on kasvatus dünaamiline protsess (*Dynamics of Education*, 1934). Selle protsessi käigus toimub pidev vastastikune mõju õppija ja õpetaja vahel. Ta kritiseeris biheivioristlikku teooriat ja rõhutas, et oluline on õpilase isiksuse ja kriitilise mõtlemisoskuse kujunemine. Seetõttu tuleb kasvatusprotsessi käigus eesmärged kogu aeg korrigeerida, sest

keskkond ja tingimused muutuvad kogu aeg. Taba pidas väga oluliseks isiksuse terviklikkust. Ta oli üsna kriitiline testide suhtes, sest need ei anna ülevaadet tervikust ja soovitas kujundavat hindamist ja mitte keskenduda tulemusele. Samuti oli aukohal mõiste „lõimimine“. (Taba, H. 2015. Kasvatus ja Haridus. Ilmamaa).

Jako Kull: Kas asjad lähevad meelega sassi või ta on nii läinud? Lauldes kannab seadusi ette ka õigeusu kirik.

Toomas Kiho: Ma ei tea kasvatus ja hariduse teadusest midagi, pole eriteadlane, aga olen kasvanud üles eestikeelses keskkonnas ja eestikeelses koolis. Mäletan, et koolis käies saab hariduse. Haridus on see, mida koolis saab. Jutu mõte on aga: olin väga üllatunud, kui 2001 a. loodi Tartu ülikoolis haridusteaduskond, see tundus võimatu asi, sest igas teaduskonnas saab ju mingi hariduse, näiteks arstiteaduskonnas saab meditsiinihariduse, kas siis haridusteaduskonnas saab ainult hariduse. Mida annavad siis ülejäänud teaduskonnad? Igal pool saab ju haridust. Ma pole siia saanud sellest üle, see ei ole loogiline, olen täis nõrdimust. Mulle pole enam miski loogiline, Mille eest võitleme: oleme eestlased, saagem eurooplasteks, see aga tähendab, et saagem ingliskeelseteks. Kui tahame teaduspublikatsioone, rahvusvahelist tuntust, jms., peame võimalikult samastuma inglise keelega, madalast east peale õpetama inglise keelt. See on see teine võimalus.

Märt Treier: Millal viimati keegi küsis minult kasvatus kohta? Kaks nädalat tagasi küsiti lapse ja kartuli kohta. Vastus: kartul on kasvatatud. Kasvatus ei ole enam käibesõna. Koolis on nii, et rooska tuleb anda, ja mitte vähe. Kasvatusteema tähendab, et kes on palju peksa saanud. Kuhu see sõna on kadunud? Äkki on nii, et lihtsustatud maailmas on lihtsam rääkida selles, mis on mõõdetav. Mõõdetavad on hinded, palk, positsioon. Haridusminister luges ette PISA tulemusi, sellist naeratust pole ma enam ammu näinud, see on nirvaana, kuhu tuleb jõuda. Kohtumine Mikitaga – ta esitles uut raamatut. Jutt läks sellele, et komad on nüüd eesti keeles suur murelaps, see on mõõdetavuse alus, aga suur mõte läheb kaduma, oleme haridusest teinud mingi sportliku asja. Millisena inimesed seda pealt vaatavad? Mis on tegelikult oluline selle küsimuse juures? Kasvatus on teema, kus numbrite üleslugemine ei tule kõneks, sellega pole pistmist, nagu ka hariduse juures seotuna sellega, mis on headus, mis on laul, kõik need ilusad sõnad. Keeruline on see kasvatus ala, inimesed on loobunud sellest rääkimast, nii hea on aga rääkida koolide pingeridadest, PISA tulemustest, kasvatus kipubki kaduma, sest kasvatus sõnale on üha keerulisem anda rahvalikku sisu. Mis tuleb KUKU raadiost, ka *suur hea mõte* – needki sõnad on hakanud kaduma.

Tõnis Lukas: Mul on selline kasvatus, et sel ajal, kui mina koolis käisin, siis olid õppimises ja hariduse omandamises ees need, kes olid hästi kasvatatud. Tüdrukutel läks vähe paremini. Mina sain kooli lõpu iseloomustuses mõtte, et hästi kasvatatud on (ei saanud sõnast aru).....klassitunnistuste read jagunesid kaheks, ühel pool oli hoolsus, korralikkus, käitumine. Tegelikult on võimalik sellist abstraktsiooni (kasvatus) jälgida, sinna kriteeriume asetada, kasvatatust mõõta, kunagi pandi hoolsuse-korralikkuse eest punkte. Tõsisemalt rääkides, Marju Lepajõe on tsiteeritud, tema ütles nagu me paljud mõtleme, emakeelne mõtlemine on selge, terviklik. Terviklik mõtlemine tähendab, et mõisteväljad on kõigil selged. Tõlge, kui ta ei ole perfektne ja on poolharitlase oma, keskendub mingile üksikule mõttele, otsetõlkes vaesustavad väljaõeldud. Otsetõlkes inglise keelest eesti keelde kaob meie mõtteväli ära, selle eest tuleb seista, sest terviklikum ja kujundlikum keel on ka hariduse vili. Märt juhtis tähelepanu, et vabadusvõitlus kasvatus vastu on käinud aastakümneid: kasvatus on tähendanud midagi ahistavat ja on juhtinud ära tähelepanu justkui hariduse sisult ja et iga inimene on isiksus ja areneb omal viisil. Individualiseerumisega käib kaasas, et kasvatusreeglid hakkavad ära kaduma. On püütud leida argumente, kus püütakse näha kasvatust mõistena, mis piirab vaba arengut. Eesti on hakanud end vabaks mõtlema, on leitud argumente, et kasvatus tähendab: saad rooska ja piiratakse vaba arengut. Kahes koosmõjus, milleks keeleline otsetõlge ja pikaajaline soov piirangutest vabaneda, on selline olukord kujunenud. Seda protsessi on võimalik olnud jälgida. Kasvatus kui sisuline tegevus on

kahtlemata vajalik nii haridusasutustes kui perekondades kui igal pool. Peame seisma selle eest, et sellega seotud tegevused, käitumine, suhted, peaksid olema tähelepanu all, et kasvatus kadumine ei tähendaks ühiskonna kui siduva nähtuse hävingut, totaalset individualiseerumist. Terminoloogias on see juba võimalik. Tuleb jääda eestikeelsete mõttemudelite juurde. Pole selle vastu, kui ingl. keelses teaduses suudetaks ka seda avada.

Merilin Metsvahi: Haridus ja kasvatus on ju sarnased, sotsialiseerima, õpetama. Ent kui vaadata neutraalselt - haridus on alati olemas positiivne sõnana, kasvatus aga kord nii, kord naa, ta võib olla ka halva põhjustaja. Harida ju halvasti ei saa. Teine asjaolu on enesekohasus, end harida saab aga ennast kasvatada – seda võimalust ei kasutata. Kasvatuse sõna koha pealt: kuidas see kasvatus siis algas, kui külakoolid tulid ju kirikule abiks. Et kasvatada moraalseid inimesi, õpetada katekismust. Tänapäeval ei ole ühtset väärtussüsteemi. Seepärast tundub, et haridus on parem sõna. Kasvatuse sõna on tavakeeles kasutusel, tõlgitakse laste kasvatus raamatuid, kui vaadata mitteinstitutsionaalset kasvatust.

Nõuk. ajal oli ka ülikool kasvatusasutus, komsomolikoosolekud, siis oli kasvatus laiem, ühiskondlikes institutsioonides, see on natuke muutunud.

Raivo Juurak: Kommunistlik kasvatus lähtus Aristotelese eetikast, et inimeses on sees head püüdlused. Tänapäeval seda üht kommunistlikku kasvatust pole. Kool on justkui väliste reeglite omandamine, klassiga koos õpetaja teeb reeglid. Neist peetakse kinni. Saada väline hea kasvatus, sellest piisab. Samavõrd raske kui varemgi on leida inimeses seda algupärast head. Seepärast on siis kasvatus tagaplaanil, et meil on esiplaanil rohkem hea käitumine, mitte see sügav sisemine vaimne olek, humaanne lähenemine kõigele, see on nii raskesti kätte saadav. Hea käitumine on lihtsam.

Riin Seema: Pisa testi valguses on ühel pool suurepärased haridustulemused ja teisel on koolikiusamine, mis käib kasvatus valdkonna kohta.

Heie Treier: Tänu Tiiule teen vahet neil kahel sõnal. Mis puudutab kunstiharidust, siis seoses neoliberalismiga ja hariduse esiletõusuga on koolides kunstitunnid taandunud, vaid üks tund nädalas on järel. See muutus toimus eelmise õppekava ümberkirjutamise käigus. Tellimus tuli kõrgemalt poolt, varem oli 2 tundi nädalas. Kunstiharidus aitaks kaasa kasvatusel, see on mitte vägivaldne iseeneslik laste kasvatamine kunsti kaudu. Neoliberalism, mis kaldub hariduse poole, on mõistustlik õppimine. Kasvatus on seotud südamega ja inimese olekuga, millega tegeleks just kunstiharidus. See on suur kaotus. Sellega käib kaasas, et Eestis ei ole kunstihariduse teadust, see on olemas vaid magistritööde tasandil. Eesti Vabariigi ajal on vaid üks inimene kaitsnud doktoritöö kunstiharidusest enesest, ei ole kunstihariduse filosoofiat, see teadus tuleks luua, tuleks teadvustada. Kunstihariduse teadus on olemas vaid tegevuse tasandil, näputöö tasandil, on nõksud ja nipid. Kuigi rõhutatakse ka vaimset külge, ent kunstiharidust kui teadust ja filosoofiat tuleks alles looma hakata, see on osa teemast.

Märt Treier: Kasvatus on see, mida teised meie kohta näevad. Kasvatus on see, kuidas suhtume teistesse, see ei puuduta haridust. Aga haridus võib olla täiesti egotsentriline mõiste - torkab silma, kuidas noored kirjutavad esseesid, taotlevad projektideks raha, tuues argumendiks: ma õpin väga hästi, ma spordin hästi, ületan tõkkeid, see läheb nn hea hariduse valda, mul on mõõdetavad omadused, ent kasvatus, suhtumine teistesse, ei takista noori kandideerimast ega taotlemast projekte, mis on seotud teiste inimeste heaoluga, argumendid on aga vaid hariduslikud. Kasvatatus pole enam argument. Juhan Peegel ütles 70.a. : ajakirjanduse ülesanne on inimesi kasvatada, see on ammu kadunud. Kui tänapäeval peaks keegi ütlema, et hariduse ülesanne on inimesi kasvatada, siis see oleks naerukoht. Mis on muutunud maailmas?

Helin Puksand: minu jaoks on haridus ja kasvatus olnud paralleelsed, kumbki ei saa olla ilma teiseta. Emakeel on minu valdkond, emakeele tund koosneb kasvatusel, üks asi on õppida reegleid,

aga suur osa on väärtuskasvatusel. Institutsiooniliselt survestatakse kasvatuse mõiste vähenemist, kui toodi välja, et juba 2001. tehti haridusteaduskond. Väga pikalt on olnud lasteaeajades kasvatajad. Lasteaeajades pole enam kasvatajaid, on õpetajaid, kes annavad haridust. See on paradigmaatiline nihe, kuskil mujal on midagi nihkunud.

Toomas Kiho: Mida kumbki meie kultuuris tähistab? Kuidas need teineteisest erinevad? Harimine tähistab – saame harida inimest, põldu, maid, mis on seni harimata. Põldude harimine viib selleni, et teatud osa maast on harimata, ta erineb väga haritud maast. Sama on inimesega, kui ei hari, on ta harimatu. Ent maa on passiivne, seda pead harima, see on sinu töö. Kasvatada maad ei saa, kasvatada saad aga taimi, mis maa peal kasvavad, on hool selle eest. Nad kasvaksid ka ise ka, aga pead teiste liikide vahel eraldi kasvatama just neid taimi, nad vajavad eri hoolt, nad päris ise ei kasva. Haritud maal kasvatatud taim. Ühelt poolt on haridus justkui passiivne, inimene jääbki lolliks, kui jääb kasvatamatuks, aga kas õunapuu kannab vilja, kui teda pole kasvatatud?

Maarja Vaino: alustuseks küsimus, kas kasvatuse sõna või termin pole läinud kaduma seoses sellega, et teaduses on toimunud nihe täiskasvanukesksuselt lapsekesksusele? See pole halb, aga kas pole mindud sellega liiale. Harida saab lõppeks inimene ise ka ennast, seda rõhutavad individuaalsed õpiteed, see tähendab, et inimene valib, mida õpib. Kasvatada ta end ise niiväga ei saa, nii see kasvatuse pool hääbub. Kas see pole kõrvalnähe ilusale mõttele, et laps otsustab, õpetaja on tugi, aga sellega seoses läheb kaduma see, et täiskasvanu on see, kes teab, mida oleks vaja temas kasvatada.

Marika Veisson: Lapsest lähtumine. See on lapsekesksuse ja õpetaja poolt juhitud kasvatuse vahepeal. Seda on rõhutanud Oxfordi professor Kathy Silva. Interaktsioon, vastasmõju lapse ja õpetaja vahel, mida laps vajab, et ta kasvaks inimeseks. Minnakse äärmustesse.

Mari Kadakas: Kahest mõistest lähtudes: kasvatusest räägime kui protsessist, keegi kasvatab kedagi, see toimub protsessis. Haridus on pigem tulemus, teadmised, oskused, vilumused, väärtushinnangud, see on teine asi, räägime haridusest kui tulemusest, kiputakse ka vastanduma haridust ja haritust. Kõrghariduse osas küsitakse, kas see on ka haritus? Isiksuse kujundamise poole unarusse jäämist ei tohiks juhtuda. Isiksuse pool siiski ei tohiks unarusse jääda, ka mitte kõrgkoolides. Õppekavades on loetletud üles pädevused, mis on kõik isiksuse omadused, tasandid, see on õpetajatele ette kirjutatud. Nad ei kujunda teadmissüsteeme, vaid isiksust. Teine küsimus on, kui kasvatusteadused kaovad, siis õpetaja ei oska, ei suuda õppekava täita. Õpetaja ei ole ette valmistatud tänaseks nõ vabakasvatuse olukorraks. Pedagogische Wissenschaften, mille alla läheb kõik. Haridusteaduste alla läheb haridussotsioloogia, statistika.

Mina: meil on vaja selgeks teha, mis meil üldkultuurilises mõttes haridus tähendab.

Maria Erss: Tavakeele Bildung ja teooria Bildung on kaks erinevat asja, viimasel on laiem tähendus.

Mari Kadakas: Pedagoogika kasvatusteaduse tähenduses, kuulub haridusteaduse kui üldmõiste alla

Pille Lill: Kunstivaldkonnad kanduvad edasi meistritl sellile. Õpilase kujundamine toimub sellest perspektiivist, et see on inimese kujundamine, annad küll tehnilised oskused, aga tegelikult kujundad inimest, sa kasvatad seda. Need on kaks mõistet, mida ei saa eristada, kasvatus on loomupärane osa, kui räägime kunstnikuks kujunemiseks, ta saab olemise oskuse. Kogu õppekava käib selle ümber – inimeseks olemise oskus on suure pildi nägemine, kõrvalained, mis peaksid kujundama hariduslikku osa, sellest on Eestis suur puudujääk. Meil pole enam õppekavades eriala toetavaid aineid. Kasvatus ja haridus käivad käsikäes, aga on erinevalt käsitletavat haridus annab teadmisi, kasvatus annab inimeseks olemise alused.

Marika Veisson: mõju avaldamine kultuuri edasiandmise mõttes nimetatakse kasvatuseks, seda on öelnud Peeter Põld: haridus on kasvatus läbi omandatud kultuur. Need mõtted on ka täna kasutatavad.

Maria Erss: Kultuuri sotsialiseerumine, kultuuri normide omaksvõtmine; teisalt toimib kasvatus ja hariduse kaudu individuatsioon, need kaks asja käivad käsikäes, on halvasti, kui need ei käi käsikäes.

Marika Veisson: räägib, et oli komisjonis, kus muudeti ära kasvatusteaduse riikliku konkursi mõiste, tegi ettepaneku, et jääks kasvatus ja haridus, teised leidsid, et jäägu ainult haridus.

Inger Kraav: Jäi kõrvu, et kasvatus on justkui seotud negatiivsete võtetega. On tekkinud kahtlus, et sel on järelmõju. Kasvatuse sõna halvustamine toob kaasa selle, et selles hakatakse nägema midagi negatiivset. Sirkka Hirsjärvi tegi aastakümneid tagasi suure küsitlus vanematele Soomes. Küsis, kuidas nad on lapsed kasvatanud. Vanemad väitsid, ei mina ei kasvata, olen sõbraks. Otsekui oleks häbiväärne asi, kui kasvatada. Lapsevanemad on esimesed, kel peaks olema kohustus ja õigus kasvatada last. Aastasade jooksul on antud edasi lapse kasvatamise oskusi ühelt poolt praktilise elu kaudu, rahvapedagoogikana, selle järel 20.saj. hakati kasvatusse suhtuma teistmoodi, laste arv peres muutus väikeseks. Tegelikult on vanematel raske leida õiget kasvatuse osa. Oleme sellest rääkinud. Püüdsime TÜ-s õpetada arengu- ja kasvatusteooriat, kuidas laps areneb. Püüdsime kokku viia mitmed asjad, mida on võimalik kasvataval teha. Praegu on nii, et kasvatuse jätame kõrvale, ka väikelapse puhul me enam ei räägi kasvatusest, me teeme ka väikelastele õppekava, millise hariduse anname 2.-3. eluaastal, kasvatuse mõiste väärib, et talle rohkem tähelepanu pöörataks. Meil ei ole siin kirjutatud ulatuslikke raamatuid kasvatusest, kodukasvatusest, need on sajanditagused. Leian vastuolulisi raamatuid nende seas, mis tõlkeraamatutena praegu ilmuvad, seal on palju vastukäivaid asju. Vaesed lapsevanemad häbenevad kasvatada, näevad vastuolulisi andmeid kasvatuse kohta.

Täiendatud tekst kirjalikult, Inger Kraav: Nagu esimeses ettekandes nimetati, ei mõjuta tegelikkus ainult keelt, vaid ka keel tegelikkust. Kasvatuse sõna halvustamine toob kaasa selle, et vastavat tegevust hakatakse häbenema, nägema selles midagi negatiivset. Soome kasvatusteadlase S. Hirsjärvi poolt tehtud küsitlus vanematele näitas, et vastuseks küsimusele "Kuidas olete oma last kasvatanud?" püüdsid kohmetunud vanemad seletada, et ega nad olegi kasvatanud, on püüdnud olla pigem sõbraks või semuks. Sama tulemuse oleme meie saanud oma lapsevanemaid intervjuuerides.

Peamise vastutuse oma lapse kasvatamise eest oleme pannud perele ja vanemaile. Tõepoolest on aastasadu vanemad seda vastutust kandnud. See oli võimalik, kuna suurperes sai iga laps nii mallõppe vanemalt, praktika õdesid-vendi hoides kui ka teooria rahvapedagoogikana. Asi muutus 20.saj., pered muutusid aina väiksemaks, emad läksid üha väiksema lapse juurest tööle. Vanema kohustusi rõhutatakse, vanemaid süüdistatakse, aga kus õpivad nad kasvatama? Kasvatuse oskus pole kaasa sündinud! Meil ei ole isegi Eesti oma autorite ulatuslikumaid raamatuid kodukasvatusest, on väga erineva väärtuse ja tasemega tõlkekirjandust, mis pakub vastukäivaid soovitusi. Tõsi küll, vanematele pakutakse paiguti loenguid, kursusi abiks lapse kasvatamisel – aga kartus etteheidete eest ja negatiivne suhtumine kõigesse kasvatuse-alasesse hoiab vanemaid neist eemale.

Kasvatusraskuste puhul soovitatakse vanemal abi otsida õpetajatelt. Kas ja kui võrd pakutakse aga meie tulevastele õpetajatele kasvatusteooriat? Muidugi vajavad õpetajad kasvatusteadusi mitte ainult perekasvatuse, vaid ka oma tegevuse kvaliteedi parandamiseks, mida nooremate lastega tegemist on, seda enam - aga kasvatusega/kasvatamatusse seonduvad probleemid muutuvad tõsisemaks ja nõuavad kasvatajalt suuremat asjatundlikkust murdega lähenedes, murde- ja noorukieas. Viimasel ajal kuuleb üha enam vastastikuseid süüdistusi: õpetajad kurdavad lapsevanemate pahatahtlikkuse ja ignorantsuse üle, lapsevanemad õpetajate hoolimatuse ja õpilase

eripära arvestamata jätmise üle. Võib-olla on siin tegemist mõlemapoolse puudujäägiga kasvatusteadustest tulenevais teadmistes ja oskustes

Püüdsime TÜ-s kasvatusteadusi õpetades üliõpilastele pakkuda tihedalt seotuna arengu- ja kasvatusteooriat, käsitlesime kasvatust arengupsühholoogiale toetuvalt, nii ka vanemlust ja kodukasvatust – seda, mida kasvatusteadustes saadud uurimistulemuste alusel teame ja mida oleks võimalik rakendada. Neid aineid õppekavas enam ei ole.

Kasvatusteadusi kõrvale jättes ja haridusteadustele keskendudes kipume alahindama kasvatust isegi väikelaste puhul. Arutame, millist haridust tuleks 2.-3-eluaastal anda! Kasvatusteadustest lähtudes võiksime toetada peresid ja õpetajaid-kasvatajaid, võiksime aidata vältida neid vigu, mille tagajärgede vastu hiljem nii kodus, koolis kui ühiskonnas laiemalt praegu võitleme.

Rein Einasto: Toetagem rohkem oma tuntud suurvaimudele, tsiteerigem neid, viidakem neile. Võtsin kaks raamatut, Käis ja Põld kaasa. Tahaks teha sügava kummarduse Hando Runnelile, kes on pannud käima meie oma mõtteloo seeria. Sellele toetudes mõistame ka paremini kasvatust ja haridust. Harituseks nimetati kunagi antiikmütoloogia tundmist. See on sügavus ja laius. Oleme selle osa õpetusest välja lõiganud. Oleme arenguõpetuse kaotanud, selline olukord ei kõlba. Kujundame kitsaid erialainimesi, aga inimeseks saamise protsess on laiem haridus. Kasvatus on suunatus kellelegi teisele, kasv on üldine protsess, looduslik protsess. Kasvamine on eeskätt vaimne kasv, kui rääkida inimesest, vabadusse, sügavusse, see on hinge pool, mitte niivõrd teadmiste pool, hinge poolt on süsteemis alates algharidusest alahinnatud. Eesti ajal oli see täiesti teisel tasandil. Ilmus raamatuid enesekasvatusest, olin juba keskkoolis vaimustuses, et saab hakata enda iseloomu kujundama. Eilses Plekktrummis saadeti meile sõnum, et loodusteadused otsivad põhjusi, humanitaarteadused tähendusi. Tähendused on need, mida peaksime hariduses ja kasvatuses eriti oluliseks pidama. (Tutvustab Kaire KaurDanieli raamatut koduõppest). Näide, kuidas ema on pühendunud tütarde kasvatusele. Temale oli negatiivne arusaam tänastest õpetajatest jäänud. Õpetajaks saamine oli ülikooli ajal see kõige viimane valik, miks see nii kujunes? Teadused olid justkui pühad. Kes õppimisega toime ei saanud, oli alla keskmise, suunati õpetajaks, see oli üldine mentaliteet.

Maria Erss vaidleb sellele vastu. *Nii et meie oleme kõige jobumad, kes siia sattusid?*

Saalist: 1% elanikkonnast töötab õpetajana. Mõnedel on kutsumus, teised on sattunud.

Aivar Haller: Kujutage ette, et mul on käe peal lillepott koos lillega. Mida ma teen, kui kasvatan lille? Loon tingimused lille kasvamiseks. Kastan, otsin õige poti, mulla. Meile ei tule pähe, et sakutan teda potis, et kasva, raisk. Taimedega oskame ringi käia. Kogemus on olemas. Mis on poisi ja porgandi vahe? Kui seisad peenra kõrval sirgelt, see porgandile ei mõju, poisile mõjub. Lapse puhul, et kasvatada teadlikult, selleks peab olema ise haritud. Haritud inimese mõju lapsele on kõige olulisem varajasest east alates. Kui pilt ja tekst ei lähe kokku, tehakse seda, mis pildil on. See, et kasvatada inimest, selleks peab olema eeskuju. Kasvataja peab olema haritud inimene, et eeskujuks olla.

Kuhu see kasvatus on kadunud. Noortega suheldes ja õpetajate toas olles – jookseb õpetaja sisse, kuule, mis sa sellele blondile akna all panid? Kolmekese panid ära, ma panin ka. Nad isegi ei tea, mis on lapse nimi. Kasvatus on protsess, kus peaks olema personaalne usalduslik suhe, kasvatamine ja harimine, seda protsessi on koolides väga vähe järel. On vähe järel kohti, kus õpetajal on võimetele vastav arv lapsi klassis. Kui panna kõrvale oluline aspekt, siis oleme vindi üle keeranud loodusteadustega, kõigega, mida saab tõestada, ja jätnud kõrvale hoomamatu. Nii on meie lastest saanud liha, mis jookseb ringi ja istub akna all. Me ei tea, mida tähendab olla inimene, kui me sellest ei räägi, ise õpetatud inimesed, kust seda lapsed siis peaksid teadma? Me oleme

Lastevanemate Liidus mures, meil on 1600 liiget, aga esindan oma mõtteid. Oleme mures, sest puudub lapsevanemaharidus, meil pole riiklikult midagi tehtud selle jaoks. Hullumeelse raha eest on sisse ostetud programme, neist jätkub vähestele vanematele, need on head programmid, aga pole kindel nende kasuteguris.

Tõnis Lukas hakkas minema, minu küsimus oli: kuidas selle probleemiga edasi liikuda?

Tõnis Lukas: tegelikult on kasvatusteadlased erinevatel seisukohtadel, üks arvab, et kasvatusel on laiema, teine vastupidi. Terminoloogilist probleemi on raske lahti rääkida, ent see pole põhiküsimus, oluline on, mida nende mõistete all tehakse. Kasvatusega kaasnevad väärtused, Kokkulepped väärtuste osas pole võimalikud, see on raske, probleemide eest joostakse ära, kokkulepped pole võimalikud, nii ei osata kasvatusel mõistega midagi peale hakata. Mina teeksin kõike vanamoodi.

Rein Einasto: On olnud rahvusliku kasvatusel kongressid, ootame järgmist. Kas on olemas ka rahvusliku hariduse kongressid? Või need peaksid olema üks, kasvatusel ja hariduse kongress.

Talle tuletakse meelde, et eelmise aasta novembris oli. Ent see ei muutnud midagi selles, milliseid valikuid teevad ametkonnad.

Kristi Mets ja Maria Erss: teadlasi ettevalmistav doktorikool, seal on need mõisted sees. Õppekava tekstides on need kirjas, nt ühispädevuste nime all, need tulid rohkem sisse uues versioonis 2011, nimekirjad on pikemaks läinud.

Märt Treier: Olen palju Eesti koolides ringi käinud. Vähe öeldakse tere, aga see on kasvatusel alus. Tere ei ütle õpetajad, nimelt. Olen 100 koolis käinud. Sealt tuleb eeskugu. Pere on kasvatusel alus. Pilt on koolides piinlik, õpetajate toas tahaks kõrvaklapid pähe panna, oleme teel Ameerikasse. Ühiskond vaatab teisi väärtusi, konkureerime, võistleme. Tahame igaüks personaalset õnne. Kongress ei muuda hoiakuid ega ka hakka muutma, see ei ole arukas viis maailma muuta. Peaksime hakkama tere ütlemas, küsima sisuliselt, kuidas sul täna läks, tekitama olukordi, kus inimesed tajuvad, et sinu vastu on huvi. Kasvatus on tülikas sõna, ei kajasta tänaseid väärtusi. Kasvatus ei ole pop sõna, pop on, kui hästi sul läheb, lapse osas tahetakse, et tal oleks positsioon, kus inimeseks olemine ei ole kõige tähtsam, see pole esimene väärtus, silmakirjalikkus on eestlastega alati käinud kaasas, mugavam on rääkida eurovisioonist kui kasvatusel. Neid inimesi ei ole enam, kes oskasid oma lapsi kasvatada, need inimesed kasvasid sama katuse all mitu põlvkonda koos.

Repliik: varasematel aegadel suudeti lapsed inimeseks kasvatada ilma hariduseta, jutt läks vanaemadele maal, eri põlvkondade koos olemisele.

Haldja Kangur: Elukogemus näitab, et kasvatus on väga oluline, saame kõiki kasvatada, sest saame panna inimesed tegema kõiki asju, kui tahame. Oleme terved lapsed hooletusse jätnud, seda näen haige lapse pealt. Lastega tuleb tegelda. Mida rohkem teaduslikku alust kasvatusel, seda parem, ent meie vanavanematel polnud ühtki ülikooli, ka põllumehed teadsid siis rohkem taimedest jms. Ka arengus mahajäänud saab panna rääkima, rohkem teaduslikku alust kasvatusel. Kasvatusel kaudu saab oluliselt palju ka arenguprobleemidega laste heaks ära teha.

Jako Kull: Kui meil pole eeskujusid, keda järgida, siis ka kellegi-millegi järgi ei tehta. Eeskujud peavad olema. Kasvatada ei saa, inimene istutab, aga jumal kasvatab. Toome Aivari potilille. Inimene ei tea siimaani, mismoodi see lill kasvab suureks. Müstiline pool tuleb uuesti tõsta päevavalgele. Kloostri ei hari ega kasvata ükski munk teist munk, nad ei pruugi kuude viisi midagi rääkida, ent kui tahad õpetust, siis kolmandal päeval ütleb vana munk ühe sõna, tuled tagasi mitte õnnelikuna, aga õndsana, sa tead, mida teha. Mitte rääkimine, mitte tegemine, aga tead, mida teha. Mida teha: väikestes kogukondadesse ümber kolimine.

Daisi Järva: Education ja upbringing. Viimane toob meelde väärtused. Olen tegelnud palju tänu oma tööle migrantidega, kui inimene tuleb Eestisse, see paistab välja, milline on tema päritolu. Siis olen mõtisklenud meie kasvatus üle. Meie ühiskond – kuhu suunda me liigume? Millist ühiskonda me tahame? Olin pikki aastaid linnakomisjoni liige ja külastasin palju kooli. Me nivelleerime kõiki, ehk kõik olgu võrdsed, aga on Lauri Leesi kool, kus on distsipliin ja kontrollitakse käte puhtust. Mis teeb südamevalu, on suureks paisutatud klassiruumid, kui õpetajal on 30 last, siis nii ei kasvata eesti ühiskonna eliiti. Kuhu liigume? Kas nagu vanades kultuurriikides või Põhjala suunas? Siiski vaatame alt üles Põhjamaade suunas, kus inimesed on võrdsed. Kasvatame inimest, kes oleks tugeva ühiskonna liige, et võrdsus oleks ühiskonnas väärtustatud. Siit tuleb sisse väärikus. Suurtele haridusjuhtidele – tehke klassid väiksemaks. Kasvatame ilusat Põhjala toredat väärikat inimest.

Raivo Juurak: Kasvatuse sõna on kadunud, aga kasvatus ise on alles. Seda asendavad pädevuse sõnad. Sotsiaalne pädevus – pead olema inimene, kes oskab suhelda ja mõistab, mis ühiskonnas toimub. Rühmapõhine õpe, inimesed aitavad üksteist, spikerdamist pole olemas, kas see mõjub kasvatuslikult, kui õpitakse rühmana. Leppisime reeglid kokku, see on ju kasvatus. Nähakse, et teistmoodi laps on ka inimene, see on kasvatus. Teiste nimede all on kasvatus olemas. Sõna on tagaplaanil, aga asja enesega tegeldakse, see on ju kasvatus, kui arvestame üksteisega. Sõna on läinud, asjaga püütakse tegelda, ent mitte nii edukalt. Pädevused on tihti vaid paberil, eriti ühiskonnaõpetuses. Sõna on lagunenenud komponentideks. Me ei räägi kõögiviljast, vaid porganditest ja kartulitest. Personaliseeritud õpe – eeltingimus on hea enesekasvatusega õpilane, uus populaarne sõna: enastjuhtiv õpilane peab olema eriti hea kasvatusega inimene, kes valib, mida õpetaja tahab, et ta valiks. Käis: hea õpetaja oskab oma tahtmise teha õpilase tahtmiseks. Personaliseeritud õpetamine on see, et õpetaja annab valida mitmete variantide vahel.

Märt Treier: Ärge vaadake loosungeid, koolides, kus seina peal kõik ilusasti reeglitenähtuna kirjas, seal on kiusamine kolinud teistsugustesse vormidesse. Kiusamine ise pole vähenenud. Probleemid ei vähene. Koostöö koolis: rääkis ühe firma juhiga. Kui õpetajad otsivad tööd, pannakse nende avaldused eraldi hunnikusse; õpetajate avaldustega mujal töökohtades edasi ei tegelda, sest teatakse, nemad on autoritaarid. Miks arvame, et need inimesed suudavad teha koostööd. Vaatame loosungitest kaugemale, asjad on paberil väga ilusad.

Kärt Summatavet: lisaks, et koolikiusamine kui lapsega suhtlemine sõltub ajast. Aeg on see, mis on tegelikult kuristik. Kui asjad kolivad interneti, kui vanemad kolivad end oma seadmetesse, siis on järel vaid kõlavad sõnad, aga peab aga olema eeskuju kõrval. Kui vanematel pole enestel kasvatust, terved põlvkonnad pole seda saanud. Nad saavad lapsed ja loodetakse, et kool kasvatab, seal makstakse palka. Rääkis ühe psühholoogiga, tema kontingent on lapsevanemad, oodatakse, et kool kasvataks, seal makstakse palka. Tema põhikontingent on lapsevanemad, nad ei ole seda oskust saanud.

Siin sai meile lubatud aeg täis, palju mõtteid jäi õhku.

Ly Seppel-Ehini vastused, saadetud kirja teel:

Teen proovi vastata

Mida Teile isiklikult tähendavad mõisted *haridus* ja *kasvatus*? Kuidas Te nende sisu olete ise kogenud ja kirjeldaksite?

Olen üles kasvanud kolm last ja osa võtnud viie lapselapse kasvatamisest. Nooremast peast olen

ka ise koolis õpetaja olnud. Töötan 20 aastat psühhoterapeudina.

Mina näen asja laias laastus nõnda:

Kasvatus on põhiliselt kodu teema, aga kodu toetamiseks on vaja spetsialiste:

- * lastetuba, käitumine, korrashoid
- * eeskujud
- * vaimne ja hingeline side lapsega, armastav ja individuaalne tagasipeegeldus
- * kooskasvamine ja koosareng
- * lapse eneseväärikusele alusepanek
- * loomingulisuse arendamine (mitte niivõrd kuidas PEAB, vaid kuidas VÕIB).

Haridus on põhiliselt kooli teema, viimasel ajal üha rohkem ka lasteaia teema. Haridus (intelligentsus) – see on teadmised ja oskus neid teadmisi kasutada. Kool ja lasteaed püüavad muidugi ka kasvatuses puudujääke paigata ja teevad seda vahelduva eduga.

Niisiis lasub minu meelest kodu õlul last kooliminekuks ette valmistada: huvi äratada, julgustada, õpetada oma piire ära tundma ja teiste piire austama. Hiljem on vanemate ülesanne toetada last tema haridusteel.

Mida Teile tähendavad need mõisted meie kultuuriruumi seisukohalt üldisemalt? Millist ala kumbki meie kultuuris tähistab ehk mille säilimise eest nad vastutavad?

Minule tundub, et meil Eestis on praegu mõlemast vajaka – nii haridusest kui ka kasvatuses. Vt parteilisi mänge, ikka korduvaid korruptsioonijuhtumeid, avalikke valetamisi, ebaprofessionaalseid ministreid, inglise keele pealetungi (millel on meie keelele ja mõttemaailmale lõhkuv mõju), probleeme vähemustega (tolerantsuse puudumine), ühiskonna üha suuremat kihistumist, madalat iivet, kärgperede probleeme, aina suuremat vajadust nõustajate järele, arengu- ja käitumishäiretega laste suurenevat hulka, psühhiaatriate ülekoormatust, peremudelite nõrkust (puuduvad isad), perevägivalda, murdeea muresid, kõigesuguseid sõltuvusi, maakodude lähedaste koolide sulgemist, vanemate üha kasvavat ebakindlust ja peataolekut... Katse-eksituse meetodil kord kaotame eksameid, kord paneme puudega lapsed tavalasteaeda...

Ikka jälle käime välismaal õppimas, kuidas hädasolijaid paremini nõustada. Ja ikka jälle selgub, et välismaal on valupunkte juba aastakümneid uuritud, aga meil on uurimisega alles hiljuti algust tehtud (näit perevägivald, seksuaalne ärakasutamine, sõltuvused...)

Õpetajad lasteaias ja koolis seisavad silmitsi sellega, et kasvatamatuid lapsi ei saa õpetada. Pealegi: kasvatamatut on vaja kasvatada KOHE. Haridust võib omandada hiljemgi. Proovigem (ümber) kasvatada haritud, aga kasvatuses puudujääkidega täiskasvanut. Tal jääb alati õigust ülegi.

Veel: lasteaias ja koolis valitseb tänapäevani põhiliselt „karjakasvatus”. Laps aga vajab

individuaalset lähenemist.

Pean kohe lisama, et näen selgesti ka paranemise märke, aga nõuka-aja taagast vabanemine võtab veel aega. Tunnen sügavat austust inimeste vastu, kes kaitsevad vaimseid ja inimlikke väärtusi meie edu-, raha- ja saavutustekesksel ajal.

Mis muutuks laiemalt kui üks neist mõistetakse taanduma?

See aeg on juba käes.

- * sirgub juurde manipuleerijaid, kes võivad kasutada oma teadmisi ja haridust ära omakasupüüdlikult. Eetikaprobleemid.
- * peresuhted ja paarisuhted võivad halveneda veelgi
- * ühiskond kihistub veel enam (ühtedel on 5 kl haridust, teistel kolmekordne kõrgharidus)
- * lapsevanematel on jätkuvalt vaja kaheksaklassilisi (kasvatuse- ja haridus-) spetsialiste, kes oskaksid probleemide korral nõu anda.
- * internetist saab tänapäeval hulganisti teadmisi, aga kõik ei ole kuld, mis hiilgab...

Millised on nende kokkupuutekohad ehk kuidas on nad teineteisega seotud?

Minu meelest on kasvatus ja haridus nagu siiami kaksikud. Mõlema eest tuleb hoolt kanda. Ja kui üks ära sureb, siis pole ka teisel võimalik ellu jääda. Vanglad teevad mõlemat: kasvatavad ja harivad süüdimõistetuid. Sedasama püüavad teha koolid, lasteaiad ja kodud.

Mina tahaksin teada, kas ja kui palju on uuritud vangide haridustaset, (sh tingimisi süüdimõistetute oma). Ja missuguseid järeldusi see võimaldab teha.

Vabandust, et mu arvamused on nn kodukootud. Täna küsimast, Ly Ehin. 2. nov 2019

Pille Lille vastused, saadetud kirja teel

Mida Teile isiklikult tähendavad mõisted *haridus* ja *kasvatus*? Kuidas Te nende sisu olete ise kogenud ja kirjeldaksite?

Minu jaoks haridust ilma kasvatuseta pole olemas ja mulle jääb mõistetamatuks, miks kasvatus mõistet akadeemilistes ringkondade soovitakse tagandada. Kui laste puhul peetakse loomulikuks kodust kasvatust, siis sama loomulik on laste/noorte kasvatamine õpetajate/õppejõudude poolt kooli- või ülikooliruumis, millega tegeletakse ju tegelikult seal kogu koolipäeval jooksul. Haridusasutused soovivad justkui põgeneda mõiste kasvatus eest, sest see nõuab vastutuse võtmist. Laste kasvatamine on aga koolipäeva jooksul just nimelt koolipere vastutusalas lisaks õppeprotsessile. Haridus ei ole asi iseenesest, haridust annab õpetaja/õppejõud edasi lastele/noortele kasvatades nendest samal ajal väarikaid, ennast ja teisi austavaid ning armastavaid inimesi. Olles töötanud õppejõuna 17 aastat, oli minu peaeesmärgiks küll noortele anda edasi erialaseid oskusi, kuid noore kasvatamine ehk, nii ametialaseks kui igapäeva eluks

ettevalmistamine ning vajaminevate oskuste edasiandmine omas täpselt sama palju tähtsust. Minu kogemuse põhjal ei ole võimalik õpetada kõrgel tasemel eriala spetsialisti, kui õpetaja/õppejõud ei anna õpilasele/tudengile edasi teadmisi inimeseks olemisest, suhtlusoskusest, loodusega üksiolemisest jne., mida ei saa kuidagi teisiti nimetada, kui oma erialal professionaalseks tegijaks kasvatamine.

Mida Teile tähendavad need mõisted meie kultuuriruumi seisukohalt üldisemalt? Millist ala kumbki meie kultuuris tähistab ehk mille säilimise eest nad vastutavad?

Haridus on ülimalt oluline inimest arendav ning seeläbi ühiskonda edasiviiv nähtus. Haridus aga ei tee veel inimest harituks. On olemas väljend, kool matsi ei riku, mis ütleb otseselt, et kui koolist ei saa midagi muud peale hariduse, siis mats jääb ikka matsiks. Ja see midagi muud on loomulikult kasvatus, terviku kujundmine, mitte paljaste faktide edasiandmine. Harituks saab inimene läbi taustinformatsiooni, mida antakse talle edasi kasvatades temas samal ajal kõiki vourusi. Hariduse kättesaadavusega säilitame rahva kultuurilise taseme. Kasvatusega võimaldame rahval luua end väärrikaks ja arukaks.

Mis muutuks laiemalt kui üks neist mõistetakse taanduma?

Hariduseta läheme tagasi ürgaega, kus elasime instinktide ajel ning kasvatusega keskaega, kus kõik inimese alavääristamise võtted olid lubatud.

Millised on nende kokkupuutekohad ehk kuidas on nad teineteisega seotud?

Veelkord, ei ole olemas haridust ilma kasvatusega, nad on omavahel põimunud nagu meie füüsiline keha meie mõtetega.

Viivi Luik, vastused saadetud kirja teel.

Mida Teile isiklikult tähendavad mõisted haridus ja kasvatus? Kuidas Te nende sisu olete ise kogenud ja kirjeldaksite?

Ilma hariduse ja kasvatusega ei ole kultuuri ega kultuurirahvast. Iseasi on see, mida me hariduse ja kasvatuse all mõistame. Kui haridust tähendab ainult haridust tõendav dokument, siis ei ole tegu hariduse, vaid formaalsusega. Tegelikult on haridus alati olnud luksus, sest haridus ja harimine nõuavad pühendumist ja aega. Iga kooliõpetaja, koolijuht ja haridusministeeriumi ametnik peaks vaatama Vallo Toomla filmi Marju Lepajõe, "Päevade sõnad" 2019. Seal räägib Marju Lepajõe hariduse tähendusest ja olemusest nii mõjuvalt, et see peaks ka kurdid

kuuljateks tegema.

Kuidas mõistate nende mõistete osa meie kultuuriruumi seisukohalt üldisemalt? Mida kumbki meie kultuuris tähendab ja tähistab; kuidas need teineteisest erinevad?

Eesti kultuur on olemas tänu rahva haridusepüüdlusele. Eesti rahvas on püüsinud jäänud tänu haridusepüüdlusele ja eriti tänu omakeelsele ülikoolile. Haridus ja kasvatus on meie kultuuri vundament. Meie kultuuris on tähendanud haritud inimene ühtlasi ka kasvatatud inimest. Meie kultuuri juurde kuulub ka mõiste "südameharidus", mis on rohkem kui kasvatus. Mis tähendab taktitunnet, pieteeditunnet, häbitunnet ja autunnet, pühaduse tajumist. Et olla haritud ja kasvatatud, ei pea tingimata omama diplomit. Inimene võib end ka ise harida ja ise kasvatada.

Millised on nende kokkupuutekohad ehk kuidas on nad teineteisega seotud?

Jah, nagu ma enne ütlesin, südamehariduseta ei ole haridus täielik, jääb poolikuks.

Mis muutuks laiemalt kui üks neist mõistetakse taanduma?

Ühiskond metsistub, kui mitte öelda, et loomastub.

Emeriitdotsent Ulve Kala

Mul on 3 ettepanekut, mille üle mõtiskleda, arutleda:

1. Taastame valdkonnana *haridus- ja kasvatusteadused*, toetudes nt Soomes, Austrias, Saksamaal ikka veel (sic!) kasutatavaile lähenemistele.
2. Kas me võiksime oma teadmisi ja energiat inimese/isiksuse kasvamisest ja õppimisest rääkides pühendada pigem laiemale lähenemisele kultuuritraditsioone arvestades kui mõnest võõrkeelest lähtuvalt omakeelseid termineid vähendades, mis sisuliselt kogu konteksti, eelkõige aga isiksuse arengut pärsib ega seda toeta?
3. Võõrkeeltest tulevaid nn kaasaegsemaid termineid eesti keelde tõlkides lähtume meie haridus-, kasvatus- ja kultuuriteaduste kontekstist ning avame tekstides ka nende võimalike mõistete sisu. Nt ei too mõiste *muutunud õpikäsitus (MÕK)* midagi olemuslikku esile võrreldes senise, sageli viidatud ka kui *uue õpikäsitusega*. Või alles hiljuti kasutusele tulnud mõiste *tagurpidi klassiruum*.

Indu, ideid ja naudingut arutelust teile soovides,

lugupidamisega,
Ulve Kala-Arvisto
Tallinna Ülikooli emeriitdotsent
pedagoogikateaduste kandidaat (= Ph.D)
ulve.kala@tlu.ee

Koostas Kristi Mets-Alunurm – märkmed kuuldust

Mis on haridus?

Haridus on see, mida saab. Sellest on lihtsam rääkida, nt mis on mõõdetav nt eesti keele tundmine – kui palju komasid suudab keegi panna.

Heie Treier: Neoliberalism tõstis hariduse esile, nt kunsti tund ainult üks nädalas. Samas toimuks laste kasvatamine kunsti kaudu.

Märt Treier: Haridus see on mõistuslik õppimine, see on egotsentriline mõiste.

Harida saab midagi nt objekti. Teatud osa on haritud st asi on siis tehtud. Tänapäeva noortel on st nad kasutavad hariduslikke argumente.

Mis on kasvatus?

Kasvatases ei saa loendada ning sellepärast on kasvatuse olemusele keerulisem anda rahvalikku sisu. Jõuame jälle keele juurde, ehk oluline on kasvatuse sisuline ning mõisteline plaan. Seisukoht on jääda eestikeelsete mõttemallide juurde. Terviklik mõtlemine emakeeles. Otsetõlked vaesustavad välja öeldut. Mõtteväli kaob ära.

Kasvatamine on isiklikum ning individuaalsem.

Kas ühiskonnas käib võitlus kasvatuse vastu? Sest iga inimene on isiksus.

Vanasti hinnati inimest kasvatatuse taseme järgi.

Harima ja kasvatama - mõlema tegevuse eesmärgiks on sotsialiseerimine. Samas harida halvasti ei saa, enesekohasus puudub. Kasvatada halvasti saab küll, ise ennast kasvatada on võimalik. Kasvatus taandub kodudesse ja kööki – üldisest mõisteväljast on kasvatusteadus kadunud.

Praegusel juhul on kooli keskkonnas üks väline hea kasvatus: kokkulepitud reeglid klassis.

Sõna „kasvatus“ on tagaplaanil, esiplaanil on hea käitumine, mis on üldiselt raskesti kättesaadav.

Heie Treier: Kasvatus peaks tegelema südame ja olekuga. Nt kunstihariduse teaduslik uurimine puudub, nagu ka kunstiharidus kui teaduslik filosoofia.

Kasvatus on see, mida teised meie suhtes näevad ja see kuidas ma suhtun teistesse.

Marika Veisson: Oluline on lapsest lähtumine, see on interaktsioon lapse ja täiskasvanu vahel, sest lapsi peab kasvatama.

Ennastjuhtiv on eriti hea kasvatusega õpilane. Tegelemine st kasvatamine. Eeskuju peab kasvatamise juures olema. Näide: kiusamine on kasvatuslik aktsioon.

Kasvatuslik eeskuju: näide: 1) koostöö koolis – õpetajad on autoritaarid edasi; 2) Eesti õpetaja on endaga hädas; 3) lapsevanema haridus puudub.

Inger Kraav: Puuduvad kaasaegsemad meie kultuuriruumi kasvatus sh kodukasvatuse raamatud. Lapsevanemad häbenevad kasvatada. Aga kust tuleb lugupidamine ja abi. Kasvatus ei ole popp sõna ning seetõttu kaob ühiskondlikult plaanilt. Silmakirjalikkus on eestlastel veres. Samas on oluline meie oma vaimne pagas.

Kasvatus on protsess, haridus on tulemused.

Erinevad keeleruumid

Upbringing -väärtus; *education* – mitmetitõlgendatav mõiste.

Haritus vs haridus. Pedagoogilised teadused vs *Bildungs wissenschaften* – haridusteadused.

Isiksuse mõjutamise pool st kasvatus on kõikjal jäänud tagaplaanile. Õppekavas on kõik ette kirjutatud/määratletud.

Kuigi kasvatus kaudu toimub sotsialiseerimine/sotsialiseerumine ning hariduse kaudu toimub kultuuri omandamine, jäävad areng ning kasvatus aina rohkem kõrvale. Praegu räägitakse eelkõige haridusest nt alushariduse õppekavad.

Samas on inimeseks saamise protsess haridus, kasvatus on suunatus kellelegi teisele, see on vaimne kasv, hinge pool.

Tõnis Lukas: Terminoloogiline kokkulepe on raske. Kasvatuses on oluline väärtuste olemasolu, milles on väga raske kokku leppida. Tekkinud olukord viib selleni, et kokkulepitud väärtusi ei ole.

Ühiskond vaatab teisi väärtusi. Mis suudaks muuta hoiakuid?

Üleskutsed:

Einasto: Oluline on tähenduste otsimine.

Märt Treier: Vaatame loosungitest kaugemale.